

'בעי רבא קושי מהו שתסתור בזיבה...דבר שאינו גורם אינו סותר...אין קושי סותר בזיבה' – למסקנת הגמרא שאין קושי סותר בזיבה, אבל עכ"פ משמע שג"כ אינו עולה, וכדפרש"י (ד"ה דבר הגורם) מידי דהוה גבי קרי, שאינו סותר אבל אותו יום אינו עולה. והרמב"ם (פ"ז מהל' איסורי ביאה ה"י) פסק דקושי עולה למנין שבעה, והראב"ד השיג עליו דשבוש הוא, אך המגיד משנה ביאר את סברת הרמב"ם וכתב דלדעת הראב"ד אין ראייה. וכן במגדל עוז יישב דעת הרמב"ם. וע"ע שארית ישראל (בסוגיין) ובאחרונים שצוינו בספר המפתח (שבסוף הרמב"ם מהד' פרנקל שם).

'לידה...אביי אמר אינה סותרת ואינה עולה, רבא אמר אינה סותרת ועולה' – בתוספות הביאו דרבינו תם פסק כאביי, וא"כ לדידיה האות ל' של 'יע"ל קג"ם' זהו 'לידה', ולא 'לחי העומד מאליו' כמש"כ רש"י בכמה מקומות בתלמוד. ויש סברא שלישית לגבי האות ל' של 'יע"ל קג"ם' – עי' בתוספות קידושין [גב ע"א ד"ה ביע"ל קג"ם] והוא פלוגתא בפסחים [כה ע"ב] (יד אליהו). אמנם הרמב"ם (פ"ז מהל' איסורי ביאה ה"י) פסק כרבא, דימי הלידה עולים ואינם סותרים, ועע"ש (הל' יא) ובאחרונים שצוינו בספר המפתח (שבסוף הרמב"ם מהד' פרנקל).

(ע"ב) 'שפתה מזה ומזה' – הרמב"ם (פ"ז מהל' איסורי ביאה ה"ב) פסק כרב חסדא דטמאה. וע"ש במגיד משנה שלא ביאר שום טעם על זה. ולכאורה הלא ר' חנינא היה גדול מרב חסדא, אז למה פסק כרב חסדא, – אם לא שנאמר דתרי ר' חנינא הוו, מדסידרו דבריו בתר רב חסדא. ואפשר לומר משום דלפי ר' חנינא אמרינן לעיל שבא לאפוקי מחנינא בן אחי ר' יהושע, וכיון דפסקינן כחנינא בן אחי ר' יהושע – ממילא צריכים לפסוק כרב חסדא (ערוך לנר, הפץ חיים בליקוטי הלכות בסוגיין).

'תונבא בעלמא הוא דנקט לה' – פרש"י: שאינה מרגשת בצערה מחמת שעמומית החולי. עכ"ל. ועי' בעירובין (סח ע"א) ג"כ 'תונבא בעלמא הוא דנקט לה' ופרש"י שם: שאוכלת ואינה יודעת מה. עכ"ל. ודו"ק (יד אליהו). ותיבת 'אשטורדישון' שלועזי רש"י כאן ושם, כתב רש"י גם בפירושו על החומש בתיבת "תהור".

דף לח

'אין קושי לנפלים' – כאן המסקנה שאין קושי לנפלים, אך יש תנאים שסוברים שיש קושי לנפלים, כמו שכתבו התוספות (לעיל כא ע"א ד"ה ואינו), וכ"כ הר"ן (בסוגיין). אמנם לא ברור לנו הטעם במה חולקים, ומה טעמו של הסובר אין קושי לנפלים הרי אמרנו לעיל שאין קושי גדול מזה' וגם 'שכן יש טהרה אחריו' – וטעמים אלו שייכים גם בנפלים. וצ"ע (סדרי טהרה בחידוד הלכות). והרמב"ם (פ"ז מהל' איסורי ביאה ה"א) פסק שאין קושי לנפלים, וכתב המגיד משנה שם שראיית הרמב"ם ממה שבפרק בנות כותים רבא סבר שאין קושי לנפלים, ורבא הוא בתראה ולכן הלכה כמותו. עכ"ד. וכוונתו לרבא בסוגיין. והקשה הסדרי טהרה בחידוד הלכות שהרי מסוגיין אין ראייה, שרבא רק תירץ את הברייתא, אבל אין ראייה שסובר כן, ולפלא שלא הביא המגיד משנה מהגמרא להלן סו ע"א ששם סובר רבא להדיא דאין קושי לנפלים. עכ"ד הסד"ט. ובאמת במגיד משנה שברמב"ם מהד' פרנקל כתוב 'ממה שאמרו בפרק תינוקות' – והיינו הגמרא בדף סו הנ"ל, ולא כמו שכתוב במגיד משנה שבדפוסים הרגילים 'ממה שאמרו בפרק בנות כותיים'. וב'מקורות וציונים' שם כתבו דתקנו כן במגיד משנה ע"פ דפוס ישן, ומיושבת קושית הסד"ט.

'חסידים הראשונים לא היו משמשין מיטותיהן אלא ברביעי בשבת ...' – מסקנת הגמרא שהיו משמשים מיטותיהם מליל רביעי ואילך עד סוף השבוע, אבל לא במוצ"ש, ליל שני וליל שלישי. ועי' בן יהוידע שבכ"ז היה ענין לחסידים הראשונים ע"פ סוד לשמש דוקא בליל רביעי, ע"ש. אמנם החיד"א בנצוצי אורות על הוזה"ק תרומה דקכ"ח ע"א אות ה כתב בהיפוך שלפי הסוד אין לשמש בליל רביעי, ע"ש.

'חסידים הראשונים...' – לכאורה חסידים הראשונים הנ"ל לא היו נוהגים כהא דעונת תלמידי חכמים מערב שבת לערב שבת (ריטב"א). וי"ל שהיו קודם תקנת עזרא שתיקן עונתם של ת"ח (מהר"ץ חיות). וי"א שמיום רביעי כבר נקרא ערב שבת, וא"כ חסידים הראשונים היינו עונת ת"ח (מאירי בסוגין, שיטה מקובצת כתובות סב ע"ב בשם 'אית דבעו למימר' אך כתב עליהם 'זוה אינו מתקבל כלל, וגם המאירי עצמו בב"ק פב ע"א כתב פירושו שבסוגין בשם 'יש מפרשים' וכתב עליהם 'דברים אלו דברים תפלים הם', וצ"ע. [ועי' היטב בשר"ת אגרות משה יו"ד ח"ב סו"י ע, ודו"ק]).

'חסידים הראשונים...' – כתב ספר חסידים (ס' תקסה): "אמו ואביו תיראו ואת שבתותי", מכאן אמר ר' יהודא, הראשונים לא היו משמשים מיטותיהן לא בליל ראשון ושני ושלישי בשבוע, פן יולד בשבת ויבא לידי חילול שבת, כי האשה יולדת ברע"א ימים כמנין 'הריון' או ברע"ב כמנין 'הריון' עם הקריאה [=עם התיבה], או ברע"ג כמנין 'בר בטני'. ולפי שהיו נוהגים – לכך היו זרעם צדיקים, זהו שנאמר "איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי". לכך בענין שבת שלש שלש ב"ויכולו": שלש "מלאכתו", שלש "יום השביעי", שלש "אשר עשה" "ברא" [דהיינו פעמים "אשר עשה" ופעם "אשר ברא"]. בעשרת הדברות [שבפרשת יתרו] שלש פעמים "שבת", וכן במשנה תורה [בפרשת ואתחנן], כנגד שלשה ימים שהיו נוהגים מלשמש. כל זה אליבא דרב יהודא שהיה אומר יולדת לתשעה אינה יולדת למקוטעים וכו'. עכ"ל.

וכתב הריטב"א: ותמהני על דעת החסידים הללו, שהרי הטבע מכחישן לגמרי, וגם המעשים, ואולי לפי מקומם דברו. עכ"ל. ומש"כ שהטבע מכחישן, כנראה משום דקי"ל דיכולה אשה שתלד למקוטעין, דהיינו דאין חשבון זה של 231 יום מדויק, וכן המשיך הריטב"א מיד: "הריון" בגימטריה – סמך בעלמא נקטו להו, ולא דגמרי לה, דהא לית הלכתא כוותיה. עכ"ל. והובא בשו"ת הריב"ש (ס' תמוז) ובפתח עינים (בסוגין) ובביאור הגר"א (ריש ס' שלא), וכ"כ הרשב"ש (סו"ס תקיג) ותבואות שור (ס' ל) וטהרת המים (מע' י ס' כב ומע' ת ס' מג, ובשירי טהרה מע' ז ס' ד ומע' ש ס' סג). וכ"כ האחרונים שכיום שילדות למקוטעין – אין ענין להחמיר כהחסידים הנ"ל (כנסת מרדכי, וע"ע ערוך לנר). אך כתב בספר חסידים (ס' תשצג): מי שאשתו מעוברת והגיע חדש התשיעי, יתפלל שלא תלד אשתו בשבת, שלא יחללו שבת, וכן על בתו וכלתו. ואחד היה מתפלל [בתפילת] מנחה בערב שבת שלא תפול דליקה בשבת ושלא תלדנה הנשים בשבת. עכ"ל.

'חסידים הראשונים ...' – נראה דחסידים הראשונים דרשו מקרא "זכור את יום השבת לקדשו", הזכירהו בחול לקדשו בשבת, ומה זכירה יש בחול לקדשו בשבת – הוי אומר שישמרו בחול מלשמש כדי שלא יבואו לידי חילול שבת, וע"ע בשו"ע או"ח ס' רמח גבי אין מפליגין בספינה, וביו"ד ס' רסח גבי מילה ביום חמישי וששי. ומכאן גם ראייה ששבת 'דחוויה' אצל פיקוח נפש, ולא 'הותרה' (מי נדה, וע"ע בריש הספר 'תורת היולדת').

‘חסידים הראשונים...’ – שמעתי ברבים מיראי ה' וחושבי שמו שנוהגים לשמש מיטתם בליל רביעי, וחושבים למצוה על סמך שקורין אותו 'שבת קטן'. וכעת לא מצאתי מפורש כן בשום ספר, ונראה דאין חילוק בין לילי רביעי לשאר לילות השבוע לענין זה (יפה ללב ח"ב סי' רמ ס"ק א, וע"ש בהשטות דף קכח ע"א ס"ק א).

‘חסידים הראשונים...’ – צריך לומר דחסידים הראשונים היו דוחים אף ליל טבילה, דאם ליל טבילה לא היו דוחים – א"כ מה הועילו בתקנתם, הרי שמא תתעבר בליל טבילה! ועוד, שדוחק לומר שחסידים הראשונים היו משמשים מטותיהם בלילי חול ללא שחל אז ליל טבילה. ומכאן מוכח דמותר לדחות התשמיש בליל טבילה מחמת מדת חסידות, וכמובן בהסכמת האשה בלבד (שו"ת רב פעלים ח"ב יו"ד סי' לד [א"ה]: אך יתכן שחסידים הראשונים היו נשותיהן דוחות הטבילה בכה"ג עד ליל רביעי, ולא שהיו טובלות בלי שיבואו עליהן. ודו"ק).

דף לט

‘ישבה לה ולא בדקה, שגגה, נאנסה, הוידה ולא בדקה’ – לכאורה התיבות 'ישבה לה ולא בדקה' מיותרות, דכלול כבר ב'שגגה נאנסה והוידה'. וי"ל דבא להשמיענו שהוא ענין חדש, ולא קאי אדלעיל, אלא על כל הנשים, וכמש"כ רש"י (שושנים לדוד, פתחי נדה). עוד י"ל ש'ישבה לה ולא בדקה' היינו שלא ידעה כלל שצריכה לבדוק, משא"כ 'שגגה' היינו שרק שכחה לבדוק, או להיפך (ערוך לני, ועי' מים חיים). עוד י"ל ד'ישבה לה ולא בדקה' היינו באינה עסוקה בטהרות, ולא זו אף זו קתני, דאפילו 'שגגה נאנסה והוידה' כשעסוקה בטהרות – טהורה (מי נדה, ועי' מתן בסתר).

‘רבי מאיר אומר אם היתה במחבא’ – הרמב"ם בפיהמ"ש ור' עובדיה מברטנורא כתבו דאין הלכה כרבי מאיר. ואולי סבירא להו שחכמים חולקים על ר' מאיר. אמנם בגמרא להלן תירצו דכולה רבי מאיר היא, אך אולי סבירא להו דהוא לדיחויא בעלמא, א"נ רבא דבתריה חולק על זה, א"נ חכמים בעלמא ולא במשנה. והרא"ש (ריש מסכתין) כתב דכיון שהגמרא (דף ט ע"א ודף טז ע"א) הוכיחה שרבי מאיר סובר דוסתות דאורייתא, א"כ אין הלכה כרבי מאיר, דאנו פוסקים דוסתות דרבנן [וא"כ אולי לזה כיוונו הרמב"ם והברטנורא, וכ"כ נחל אשכול (אוריבך) ח"א עמ' 80, וע"ע בספר דרך המלך (מלכה, פרק ב אות ז)]. וכתב התוס' יו"ט (במשנתינו) שצ"ע למה השמיט הרמב"ם לגמרי דין היתה במחבא, והרי פוסק שוסתות דרבנן. ותימה שהבית יוסף לא ציין זאת. עכ"ד. ומתמצים תוספות חדשים (על המשניות שם) ופתחי נדה (בסוגיאין) דאפשר לומר שהרמב"ם סבר דכל היתר דבמחבא הוא רק בדיעבד אם לא בדקה – עי' להלן – וא"כ כיון שהרמב"ם סובר כהרי"ף שבכל אשה שעבר וסתה לא בעיא בדיקה, ורק לכתחילה בעיא בדיקה, וכמו שהוכיח הבית יוסף מהם, א"כ כבר אין נפק"מ בין נחבית במחבא לשאר נשים. ודו"ק. אמנם בערוה"ש (סי' קפד סעי' לו-לו) כתב בפשיטות דהרמב"ם השמיט קולא זו כי סובר דגם נחבית במחבא צריכה בדיקה, ואין הלכה כר' מאיר וכמש"כ בפיהמ"ש. ומה שבעין משפט על דין חרדה ציין לרמב"ם – הוא טעות. עכ"ד. ובאמת שבעין משפט שבדפוס וילנא בסוגיאין שמו בסוגריים (מי' שם), ולעיל טז ע"א לא ציין כלל, ולעיל ט ע"א רק כתב: 'עי' במי'. וע"ע מי נדה (בסוגיאין ובקונ"א סי' קפד).